

Die Römischen Inschriften Ungarns (RIU). 1. Lieferung: *Savaria, Scarbantia und die Limes-Strecke Ad Flexum-Arrabona* — von LÁSZLÓ BARKÓCZI und ANDRÁS MÓCSY. Budapest, Akademiai Kiadó, 1972. 230 p. in 16° + 132 reprod. fotografice, 261 desene și 3 hărți.

Proiectul de reeditare a volumului III din CIL, Intocmit cu ani în urmă de Academia de Științe din Berlin în colaborare cu academile naționale din țările interesate în realizarea acestei vaste întreprinderi științifice (Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, România și Jugoslavia) ar fi trebuit, după prevederile inițiale, să fie înfăptuit într-un termen relativ scurt. În realitate anevoința stringerii materialului și alte impedimente externe au făcut ca lucrarea să întârzie mult peste sorocurile fixate, și aceasta nu din vina unuia sau altuia din colectivele de colaboratori ci din vina tuturor — dacă de vină poate fi vorba într-o materie ca aceasta (epigrafiștii români angajați în pregătirea materialelor din Dacia și Scitia Mică nu-s nici ei la capătul ostenețelor, deși pregătirea pentru tipar a textelor a făcut progrese serioase, deopotrivă la Cluj și la București). Oricum ar sta lucrurile în alte părți, e acum sigur că epigrafiștii maghiari ne-au luat-o înainte în această competiție pașnică, de vreme ce lucrarea a cărei apariție o semnalez reprezintă o parte din aportul lor la opera comună. Zic „o parte”, pentru că în cuvîntul-inainte al editorilor sîntem preveniți că acesta e primul dintr-o serie de patru sau cinci fascicule, a căror tipărire e plănuită pentru anii următori. Materialul dat la iveală e cel din comitatele Vas și Győr-Sopron. În antichitate teritoriile coloniei Claudia Savaria și al municipiului Flaviium Scarbantia, pe lângă o fîșie din *limes*-ul de nord-vest al Pannoniei cuprinsă între Ad Flexum și Arrabona (Raab). Editorii acestui prim fascicul sînt László Barkóczy și András Mócsy, epigrafiști de meritată faimă și cu o lungă experiență în editarea și comentarea inscripțiilor latine din patria lor și din provinciile dunărene.

Să fie această sigură stăpînire a documentelor editate care i-a îndemnat să adopte o întocmire a lucrării instructivă surprinzătoare și care nesocotește, dacă pot să mă exprim așa, nevoia de delușări firească la un cititor mai puțin învățat al culegerii? E adevărat că natura inscripțiilor cuprinse în acest prim fascicul se dispensează intruciv de un comentariu istoric adîncit. Dar aceste texte, în cea mai mare parte fragmentare, se cereau măcar transcrise în minuscule, — făcute deci mai lesne citibile decît reproducerea în capitale care, cu multele lor lacune și abreviații nedezlegate, vor pune inevitabil în încurcătură pe cititorul lipsit de o fie și elementară pregătire epigrafică.

Explicația acestei procedări trebuie, cred, căutată în împrejurarea că editorii și-au conceput culegerea în funcție de destinația ei inițială, aceea de a aduna materialul necesar al elaborării ediției a doua din CIL III. În acest scop, importantă era în primul rînd stringerea inscripțiilor leșite la iveală de la 1903 încoace — editate sau inedite —, apoi transcrierea lor în capitale (practic e vorba de desene credincioase, după modelul oferit de marile *corpora* din Berlin). Acest fel de a-și înțelege îndatoririle, din partea colectivului de editori (mă gîndesc nu numai la tandemul Barkóczy-Mócsy, ci și la cei ce pregătesc fasciculele următoare), explică neobișnuita prezentare grafică a lucrării: pe pagina din stînga lemmele (de o conciziune cu adevărat lapidară), pe pagina din dreapta facsimilele inscripțiilor (de fiecare dată numai textul, fără piatra pe care se întîmplă să fie săpat), desenate anume sau reproduse după pagina respectivă din CIL.

Cum am lăsat să se înțeleagă, clasamentul materialului e topografic: de la sud spre nord și de la vest spre est. Cronologic, în cazul Savariei, inscripțiile încep cu Flavii și se opresc în epoca Severilor, documentele din Scarbantia se înșiră și ele aproximativ în același interval; în Arrabona, în schimb, cele mai vechi texte sînt din zilele lui Claudiu. Interesul celor mai multe e de natură militară (corpuri de trupă din toate categoriile): nu puține păstrează totuși particularități de istorie administrativă și religioasă.

Pe lângă desenele de care a fost vorba, volumul e ilustrat cu fotografiile a 132 din inscripțiile publicate, textele săpate pe reliefuri și statui urmînd a-și găsi locul în fasciculele respective din *Corpus signorum Imperii Romani*, în curs de pregătire. În așteptarea indicilor, rezervați pentru un fascicul special, după încheierea culegerii, ni se dă acum o tablă de concordanță cu numerotația volumului III din CIL.

D. M. Pippidi

M. AUSTIN et P. VIDAL-NAQUET, *Économies et sociétés en Grèce ancienne; Périodes archaïque et classique. Textes choisis et présentés...* Paris, Armand Colin, 1972. 416 p. in 32°. (Collection U 2).

O nouă colecție destinată înlesnirii muncii studenților, între multele puse la cale într-o țară sau alta în urma prefacerilor petrecute sub ochii noștri în structura și programele învățămîntului superior din Europa și Statele Unite. Cea indicată oarecum criptic prin sigla „U 2” e condusă de Pierre Lévêque, profesor la Universitatea din Besançon, și ne anunță o serie de lucrări dintre care, dacă nu mă înșel, cea dintîi apărută e tocmai chrestomația pe care o semnalez. Altele sînt în acest moment în pregătire, din numărul cărora aș vrea să relev numai puține, încredințate unor specialiști a căror faimă e o cheazășie de realizare satisfăcătoare: Etienne Drioton, *L’Égypte pharaonique*, Raymond Chevallier, *Les voies romaines*, André Chastagnol, *Le Bas-Empire*, Michel Meslin et Jean-Rémy Palanque, *Le christianisme antique*, Monique Clavel et Pierre Lévêque: *Villes et structures urbaines dans l’Occident romain*.

În așteptarea celor ce vor urma, volumul apărut oferă un exemplu excelent a ceea ce poate și trebuie să fie în zilele noastre o culegere de izvoare destinată studenților: nu numai pentru a le înlesni accesul la texte anevoie de consultat, dar mai ales pentru a-i iniția în modul de înțelegere a paginilor citite, pentru a-i deprinde să recunoască problemele și să le întrevadă soluțiile. La acest dublu rezultat autorii antologiei și-au propus să ajungă în primul rînd printr-o lungă și substanțială introducere (p. 11 — 177), apoi printr-un comentariu adecvat al textelor selecționate: literare și epigrafice. În prima, pe lângă considerații liminare asupra caracterelor generale ale economiei grecești, se schițează în șapte capitole substanțiale trăsăturile de căpetenie — economice, sociale și politice — ale lumii homerice, ale epocii arhaice, ale Spartei și altor cetăți de tip asemănător, ale Atenei clasice și a perioadei de criză care precede și anunță expansiunea macedoneană.

Subiectele nu sînt noi, dar nouă e tratarea, care, renunțînd cu curaj la schemele convenționale (a lui Bücher ca și a lui Eduard Meyer, a „economiei închise” ca și a capitalismului *avant la lettre*), optează cu hotărîre pentru o înțelegere nouă a funcțiunii economice în cetatea greacă, indisolubil legată de cadrul instituțional al acesteia, cum au căutat s-o dovedească, pe rînd, istoricii de formație sociologică, de la Max Weber și Johannes Hasebroek la Polanyi și Moses Finley.

Această voință de înnoire — în vocabular și concepte — e sensibilă în comentariile la texte și, înainte de toate, în însăși alegerea textelor, care, cum mărturisesc undeva autorii, „ne nous documentent pas sur les faits, mais sur la façon dont les Grecs les appréhendaient: savoir comment les Grecs pensaient l’économique et le social, n’est-ce pas aussi important que connaître les salaires à Athènes?”

La această întrebare răspunsul nu poate fi decît afirmativ și cu atît mai mult cu cît documentele înfățișînd fapte și date nu lipsesc nici ele din culegere, alese cu discernămint și explicate cu pătrundere. Informația autorilor e întinsă, fie că e vorba de extrase din autori, fie de in-